

Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Programa za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori za period 2019 - 2021. godine za 2020. godinu sa Akcionim planom za period 2021. godine

2021. godina

Sadržaj

I Uvodni rezime3
II Informacija o napretku u postizanju operativnih ciljeva5
1. Operativni cilj 1 – Upravljanje i nadzor, monitoring i evaluacija5
2. Operativni cilj 2 – Zastupanje za zdravlje6
3. Operativni cilj 3 – Zakonska regulativa i finansiranje – fiskalne politike6
4. Operativni cilj 4 – Promocija zdravlja – eliminacija ili smanjenje izloženosti bihevioralnim faktorima rizika6
5. Operativni cilj 5 – Rano otkrivanje i adekvatno efektivno liječenje7
A) Skrining raka debelog crijeva7
B) Skrining raka grlića materice9
C) Skrining raka dojke10
6. Operativni cilj 6 – Uključivanje zajednice11
III Afirmacija najboljih rezultata u 2020.godini11
IV Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2020.godinu15
V Preporuke za naredni period29
VI Akcioni plan za 2021.godinu30

I. UVODNI REZIME

Program za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori za period 2019-2021. godine ima za cilj smanjenje broja prijevremenih smrtnih ishoda i značajno smanjenje opterećenja - obolijevanja i invaliditeta - od vodećih nezaraznih bolesti, i to kroz stvaranje socio-ekonomskog i sredinskog okruženja koje pogoduje eliminaciji ili smanjenju izloženosti populacije Crne Gore rizičnim faktorima za najvažnije nezarazne bolesti kroz primjenu zdravih stilova života, te unapređenje i jačanje sistema zdravstvene zaštite Crne Gore u cilju djelotvornijeg i efikasnijeg djelovanja na polju specifične prevencije, rane dijagnostike i efektivnog liječenja nezaraznih bolesti.

Mnoge aktivnosti koje su direktno ili posredno vezane za kontrolu i prevenciju hroničnih nezaraznih bolesti su takođe sadržane i u drugim nacionalnim strateškim dokumentima i pratećim akcionim planovima, ali je Ministarstvo prepoznalo potrebu da sve aktivnosti sublimira kako bi na adekvatan način moglo da prati realizaciju aktivnosti i samim tim unaprijedi kontrolu i prevenciju hroničnih nezaraznih bolesti. Tokom 2019. godine, implementacijom strateškog dokumenta i postignutim rezultatima kroz aktivnosti koje su odrađene u prethodnom period, ostvaren je pomak kada je u pitanju kontrola i prevencija nezaraznih bolesti, te su stvoreni preduslovi da se uspostave i sprovedu adekvatni mehanizmi monitoringa i evaluacije. Realizacijom novih planiranih aktivnosti treba da se postigne kvalitetna kontrola i prevencija nezaraznih bolesti u Crnoj Gori. Međutim, 2020. godina je bila godina puna izazova zbog uticaja globalne pandemije uzrokovane korona virusom Covid - 19, usljed čega većina planiranih aktivnosti tokom godine nije realizovana, samim tim, ključna dostignuća po operativnim ciljevima nijesu ostvarena u predviđenoj mjeri. Vlada Crne Gore, konkretno Nacionalno koordinaciono tijelo za zarazne bolesti donijelo je niz mjera u cilju kontrole i prevencije širenja virusa u zemlji, što je ograničilo sprovođenje aktivnosti na određeni vremenski period, ili zbog prirode aktivnosti odložilo za naredni period. Smanjenju obima realizacije aktivnosti iz akcionog plana za 2020.godinu doprinijela je i preraspodjela kadrovskih, finansijskih i drugih resursa na aktivnosti usmjerene na kontrolu i prevenciju širenja virusa Covid – 19.

Akcioni plan za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori za 2020. godinu od 6 operativnih ciljeva obuhvata ukupno 25 aktivnosti. Stepem realizacije u odnosu na prethodni period izvještavanja je smanjen zbog uticaja globalne pandemije, konkretno epidemije izazvane korona virusom Covid – 19 u Crnoj Gori, a samim tim i preraspodjele kadrovskih, finansijskih i drugih resursa što je dovelo do zastoja ili ograničenja u sprovođenju aktivnosti. U ovom Akcionom planu brojne aktivnosti su, u skladu sa ograničenim finansijskim sredstvima i raspoloživim ljudskim resursima, kao i očekivanim budžetom nosilaca aktivnosti, realizovane kao redovne aktivnosti njihovih nosilaca. S obzirom da se radi o redovnim aktivnostima budžetskih jedinica, finansijska sredstva su isplanirana u budžetu.

Mjerenje ispunjavanja postavljenih ciljeva sprovedeno je na osnovu indikatora koji su prepoznati u planu za svaku pojedinačnu aktivnost. U tekstu koji slijedi nalazi se osvrt na

dostignute vrijednosti indikatora učinka nakon dvije godine implementacije akcionog plana, i to:

- a) Operativni cilj 1 - Upravljanje i nadzor, monitoring i evaluacija: Imajući u vidu brojne i raznorodne aktivnosti, kao i problem sa nedovoljnom kadrovskom strukturom, te finansijskim sredstvima koja su preusmjerena na borbu protiv korona virusa Covid - 19, nije bilo moguće osnovati Nacionalnu kancelariju/ Direkciju za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti. Iz istog razloga nije sprovedeno Istraživanje o stanju zdravlja stanovništva Crne Gore;
- b) Operativni cilj 2 – Zastupanje za zdravlje: Tokom obje godine implementacije Akcionog plana bilo je medijskih gostovanja, novinskih članaka, brošura, flajera iz kojih se stanovništvo upoznalo sa aktivnostima iz programa;
- c) Operativni cilj 3 – Zakonska regulativa i finansiranje – Fiskalne politike: Zbog novonastalih okolnosti uzrokovanih epidemijom korona virusa Covid - 19, nije urađena analiza trenutne zakonske regulative;
- d) Operativni cilj 4 – Promocija zdravlja – eliminacija ili smanjenje izloženosti bihevioralnim faktorima rizika: Zbog novonastalih okolnosti uzrokovanih epidemijom korona virusa Covid - 19, nije uspostavljena saradnja sa komisijama koje prate akcione planove iz oblasti prevencije i kontrole pušenja, štetne upotrebe alkohola, nezdrave ishrane i drugo;
- e) Operativni cilj 5 – Rano otkrivanje i adekvatno efektivno liječenje: Nijesu odrađene smjernice za procjenu i upravljanje metaboličkim rizikom jer je sva pažnja bila usmjerena na borbu protiv epidemije. Što se tiče dodatnih sredstava za edukaciju kadra i unapređenje skrininga, s obzirom na izmijenjene okolnosti u režimu rada, postignut je zavidan rezultat kad su u pitanju skriningi, o čemu će u daljem tekstu biti riječi.
- f) Operativni cilj 6 – Uključivanje zajednice: Predviđena je izrada Plana za uključivanje lokalnih zajednica u aktivnosti za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti, što nije realizovano zbog već pomenutih okolnosti izazvanih epidemijom.

U dosadašnjoj realizaciji aktivnosti, konkretno u 2020.godini, od redovnih budžetskih sredstava predviđenih za realizaciju aktivnosti od 1.739.600,00€, prema podacima koji su dostavljeni Ministarstvu zdravlja, utrošeno je 137.796,00€. Za ostala utrošena sredstva nijesu dostavljeni podaci.

Za sprovođenje monitoringa je zaduženo Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlja, i zdravstvene ustanove.

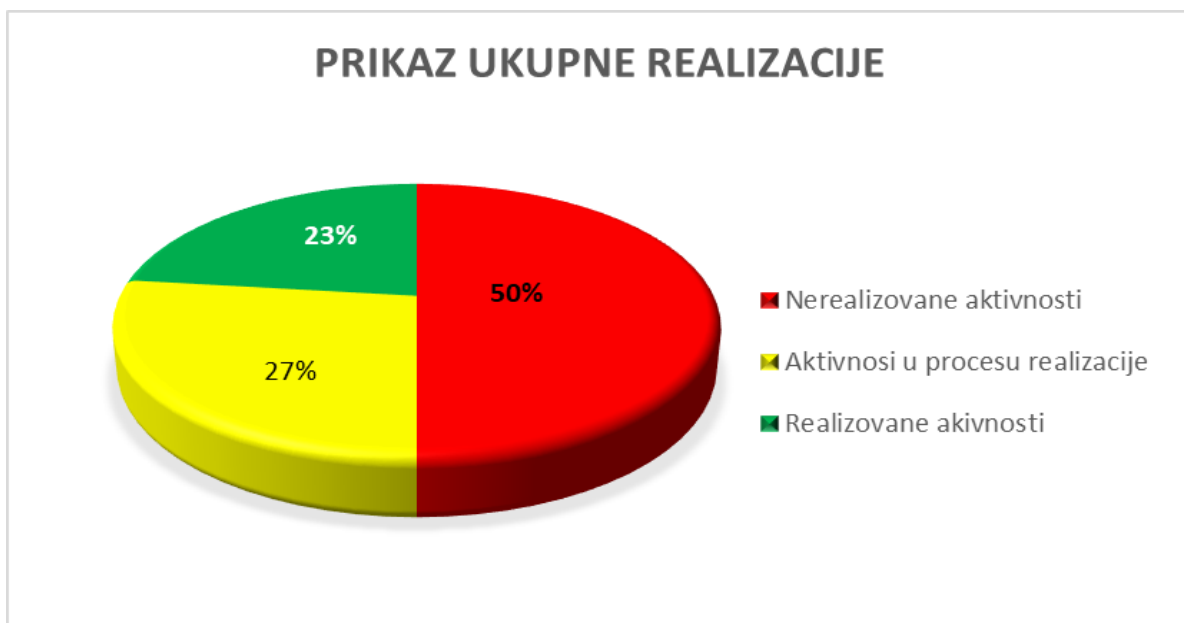
Programom rada Vlade CG za 2021. godinu za drugi kvartal predviđeno je donošenje Akcionog plana za 2021.godinu Programa za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori za period 2019 - 2021. godine, kao i Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2020.godinu. Uzimajući u obzir sve specifične okolnosti, te okolnost da budžet za 2021. godinu nije usvojen u prvom dijelu godine, a da je u 2020. godini od ukupnog broja aktivnosti pola nerealizovano, a da su neke aktivnosti tek započete, Ministarstvo zdravlja, u dogovoru sa Institutom za javno zdravlje i zdravstvenim ustanovama, nije planiralo nove reformske aktivnosti u Akcionom planu za 2021.godinu, koje bi bile finansijski održive, a koje bi omogućili ravnomjerniju razvijenost postojećih službi i servisa u državi.

Imajući u vidu gore navedeno, od ključnih nosilaca aktivnosti očekuje se da u narednom periodu ubrzaju dinamiku realizacije aktivnosti. Za punu realizaciju je ključno da se prevaziđu izazovi vidljivi u razumijevanju i prihvatanju koncepta, potom percepciji potreba u svim resorima, da se preuzme pristup i profesionalni stav zasnovan na modelu ljudskih prava, obezbijede profesionalni resursi i usluge, te da se aktivnosti planiraju u skladu sa aktuelnom epidemijskom situacijom izazvanom korona virusom Covid - 19.

Stručnu podršku u izradi Izvještaja za 2020. godinu obezbijedili su predstavnici Instituta za javno zdravlje Crne Gore, koji su zajedničkim snagama sa predstavnicima Ministarstva zdravlja pripremili ovaj dokument i prateći Akcioni plan za 2021. godinu.

Prikaz ukupne realizacije aktivnosti iz Akcionog plana u izvještajnom periodu od 1.januara do 31.decembra 2020.godine:

II INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA

1. OPERATIVNI CILJ 1 - Upravljanje i nadzor, monitoring i evaluacija

Tokom godišnje realizacije Programa, Ministarstvo je u kontinuitetu pratilo realizaciju naznačenih ciljeva pod izmijenjenim okolnostima uzrokovanih epidemijom korona virusa Covid - 19 u Crnoj Gori. Održavane su konsultacije, sastanci, edukacije, te druge aktivnosti u virtuelnom - online formatu zbog poštovanja aktuelnih mjera u cilju suzbijanja i kontrole širenja virusa. Imajući u vidu brojne i raznorodne aktivnosti, kao i problem sa nedovoljnom kadrovskom strukturom, te finansijskim sredstvima koja su preusmjerena na borbu protiv korona virusa Covid - 19, nije bilo moguće osnovati Nacionalnu kancelariju/ Direkciju za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti. Iz istog razloga nije sprovedeno Istraživanje o stanju zdravlja stanovništva Crne Gore. Takođe, ni proces monitoringa nije mogao biti izvršen na

adekvatan način što je uticalo na nedostatak izrade evaluacionog izvještaja programa. U 2020. godini su ipak započete neke aktivnosti vezane za procjenu stanja oralnog zdravlja, koje su usporene usljed uticaja epidemije, a koje će biti nastavljene u 2021. godini. Ministarstvo zdravlja je, zbog svih gore navedenih razloga, pozvalo nosioce aktivnosti iz navedenog akcionog plana da prilagode dinamiku realizacije aktivnosti trenutnoj epidemijskoj situaciji.

2. OPERATIVNI CILJ 2 - Zastupanje za zdravlje

Tokom godišnje realizacije akcionog plana bila je umanjena zastupljenost u medijima kada je riječ o kontroli i prevenciji nezaraznih bolesti, iz razloga što je sva medijska pažnja usmjerena na pojavu novog korona virusa Covid - 19. Međutim, uprkos novonastalim okolnostima, predstavnici Instituta za javno zdravlje imali su određenu zastupljenost u medijima, tako da je javnost, iako u smanjenom obimu zbog aktuelne situacije, bila upoznata sa aktivnostima iz programa. U 2020. godini bilo je 32 medijska pojavljivanja, i izrađen je određeni broj flajera i postera (Zdravo se hranimo - 1000 flajera; Šta izbjegavati u ishrani djece -1000 flajera; Značaj unosa joda kod dojilja -1000 flajera i 100 postera).

Takođe, u osnovnim i srednjim školama se kontinuirano sprovodi program promocije zdravh stilova života kroz predmet “Zdravi stilovi života”, koji je u 2020. godini pomjeren na online format izvođenja nastave. Shodno mjerama koje su uvedene radi kontrole i prevencije širenja novog korona virusa u zemlji Covid - 19, nastava se sprovodila na tv kanalima pod nazivom #UčiDoma.

3. OPERATIVNI CILJ 3 - Zakonska regulativa i finansiranje - Fiskalne politike

Više je različitih faktora koji utiču na štetnu upotrebu alkohola, duvana, gaziranih pića i drugih proizvoda čija upotreba može štetiti zdravlju. Da bi se uticalo na smanjenje upotrebe ovih proizvoda, neophodno je usklađeno lokalno i nacionalno djelovanje. Naročita se pažnja mora posvetiti smanjenju štete od istih. U izvještajnom periodu veliki broj aktivnosti sproveden je od strane Uprave za inspeksijske poslova, Osjeka za zdravstveno - sanitarnu inspekciju. Sanitarni inspektori su izvršili 674 inspeksijskih nadzora radi kontrole primjene odredbi Zakona o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda u javnom i radnom prostora. Zdravstveni inspektori izvršili su 178 inspeksijskih nadzora radi kontrole primjene odredbi Zakona o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda u javnom prostoru koje su se odnosile na kontrolu zabrane pušenja i isticanje oznaka o zabrani pušenja. Turistička inspekcija, shodno Zakonu o turizmu i ugostiteljstvu, od aprila 2019. godine vrši nadzor točenja alkoholnih pića maloljetnim licima, samo u ugostiteljskim objektima kojima odobrenje za rad izdaje Ministarstvo održivog razvoja i turizma, tj. samo u hotelima. Što se tiče implementacije mjera politike za smanjenje trans - masti, mjere koje budu usvojene usklađivaće se na nivou politika Evropske unije. Međutim, zbog novonastalih okolnosti uzrokovanih epidemijom korona virusa Covid - 19, nije urađena analiza trenutne zakonske regulative.

4. OPERATIVNI CILJ 4 - Promocija zdravlja - eliminacija ili smanjenje izloženosti bihejvioralnim faktorima rizika

Dugoročni cilj preventivnih mjera je da se doprinese smanjenju prevalencije hroničnih nezaraznih bolesti u vezi sa načinom ishrane u Crnoj Gori, tj. smanjenje srednje vrijednosti arterijskog krvnog pritiska, unapređenje njegove kontrole u opštoj populaciji kroz smanjenje dnevnog unosa soli hranom i smanjenje količine soli u pojedinim vrstama hrane, za šta je neophodna multisektorska aktivnost i saradnja svih relevantnih strana zainteresovanih za rješavanje ovog prioritetnog javnozdravstvenog problema. Shodno tome, u 2020. godini odrađeno je Istraživanje jednog unosa kod djece, a u Savjetovalištima za reproduktivno zdravlje, mlade i dijabetes pružen je veliki broj usluga, međutim, zbog novonastalih okolnosti, nije uspostavljena saradnja sa komisijama koje prate akcione planove iz oblasti prevencije i kontrole pušenja, štetne upotrebe alkohola, nezdrave ishrane i drugo.

5. OPERATIVNI CILJ 5 - Rano otkrivanje i adekvatno efektivno liječenje

Rano otkrivanje maligniteta (skrining ili probir) je preventivna multidisciplinarna javno-zdravstvena aktivnost koju inicira država među zdravom, asimptomatskom populacijom, sa prosječnim rizikom obolijevanja, u cilju detekcije maligniteta u ranim fazama bolesti što rezultuje smanjenjem obolijevanja i smrtnosti od malignih bolesti. Ranim otkrivanjem povećava se mogućnost izliječenja, poboljšava kvalitet života bolesnika i produžava period preživljavanja uz istovremeno smanjenje troškova liječenja i zbrinjavanja takvih pacijenata. U toku 2020. godine su, zbog uticaja korona virusa Covid -19, dva puta obustavljeni ambulantni specijalistički i subspecijalistički pregledi (ultrazvuk, CT, MR) i to u periodu od 21.9.2020. godine do 28.9.2020. godine i od 5.11.2020.godine do 7.12.2020. godine. Bilo je obustavljeno i pozivanje žena na skrininge. Međutim, zdravstvene ustanove su uprkos vanrednim okolnostima uspjele da redukuju usluge, i izvrše planirane aktivnosti. Takođe, u 2020. godini nijesu odrađene smjernice za procjenu i upravljanje metaboličkim rizikom jer je sva pažnja bila usmjerena na borbu protiv epidemije. U daljem tekstu je kratak osvrt na skrining raka debelog crijeva, raka grlića materice i raka dojke.

A) Skrining raka debelog crijeva

Program ranog otkrivanja raka debelog crijeva započeo je u 14 opština (na teritoriji opštine Podgorica samo u Domu zdravlja u bloku V) 01. juna 2013. godine, da bi se nakon godinu dana sprovođenja proširio na svih 18 domova zdravlja, Zdravstveni centar Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore i Zdravstveni centar bezbjednosnih snaga Crne Gore. Programom u 2020. godini su obuhvaćene sve žene i muškarci u Crnoj Gori u dobi od 50 - 74 godine koji se od strane timova izabranih doktora za odrasle pozivaju da sprovedu testiranje na nevidljivo (okultno) krvarenje u stolici. Osobe kod kojih je test pozitivan se zatim pozivaju na kolonoskopski pregled radi utvrđivanja uzroka krvarenja. Jedan ciklus skrininga traje dvije godine, odnosno to je vremenski interval nakon kojeg se osoba ponovo poziva da dođe na testiranje u narednom ciklusu ukoliko je nalaz prethodne runde (ciklusa) skrininga bio negativan. Kao skrining test koristi se iFOBT (Immunochemical Fecal Occult Blood Test - imunohemijski test na okultno krvarenje u stolici) koji je brz, pouzdan i jednostavan metod pregleda stolice koju osoba dostavlja po uputstvima izabranog ljekara.

Za sve pacijente sa pozitivnim nalazom skrining testa sprovodi se kolonoskopski pregled koji podrazumijeva pregled debelog crijeva kolonoskopskim aparatom sa kamerom, a u cilju otkrivanja promjena, najčešće polipa, koji uzrokuju krvarenje i u najvećem broju slučajeva prethode nastanku raka debelog crijeva. Kolonoskopija je najbolja dijagnostička metoda pregleda debelog crijeva, jer omogućava pregled cijele sluznice debelog crijeva. Pored pregleda, kolonoskopijom je moguće bezbolno ukloniti polipe, pa je time kolonoskopija u brojnim slučajevima i definitivna terapija. Pored tumorskih promjena, pregledom se mogu otkriti i druge bolesti crijeva. Pregled se radi u adekvatno opremljenim ambulantama za kolonoskopiju u Kliničkom centru Crne Gore i u OB Meljine. Pregled traje u prosjeku 30 minuta i uglavnom je bezbolan. Iz određenih razloga, ponekad se pregled radi u anesteziji kada je potrebno povesti nekoga u pratnji i adekvatno se pripremiti za proceduru. Generalno gledano, za uspješan kolonoskopski pregled crijeva, potrebna je dobra priprema, koja počinje dva dana prije zakazanog pregleda određenim režimom ishrane i upotrebom sredstva za čišćenje crijeva. Izabrani doktor upoznaje pacijenta sa detaljima pripreme i pregleda. Promjene u stopama sudjelovanja u primarnom skriningu CRC i dijagnostičkom praćenju tokom pandemije korona virusa Covid - 19 uslovljene su promjenom ponašanja populacije i smanjenog kapaciteta zdravstvenog sistema. Studije modelovanja pokazale su da smanjenje učesća u skriningu ili duže vrijeme čekanja između pozitivnog skrining testa i kolonoskopije smanjuju efikasnost skrininga. Kašnjenja u dijagnostičkoj kolonoskopiji do 12 mjeseci mogu rezultirati gubitkom koristi od skrininga (tj. stečene godine života) do 10%. Dijagnostikovanje stadijuma karcinoma u kasnijim fazama kao i kašnjenje u postavljanju dijagnoze mogu se pripisati pandemiji korona virusa Covid - 19.

Globalno su promjene u prioritetima zdravstvenih usluga dovele do vanrednih i složenih izazova kako se pandemija nastavlja. Prekid skrining programa će imati snažan uticaj na opterećenje karcinomom debelog crijeva i zbog toga ističemo važnost kontinuiranog sprovođenja skrininga raka debelog crijeva, bilo neprekidno ili putem nadoknađivanja za one koji su propustili pregled.

Pred nama je težak zadatak koji će se razvijati zajedno s pandemijom, ali neophodno je osigurati nastavak u prevencija raka, gdje god je to moguće, bez izlaganja neopravdanim rizicima kako pacijenata tako i medicinskog osoblja.

INDIKATORI PROCJENE KVALITETA PROGRAMA SKRININGA CRC

INDIKATOR	Vrijednost	Prihvatljivo	POŽELJNO
STOPA OBUHVATA POZIVIMA	25,73	95%	>95%
STOPA ODAZIVA NA POZIV	60,32	>45	>65
UDIO UČESNIKA KOJI DOBIJE REZULTAT IFOB TESTA ZA ≤ 15 DANA	87,19	>90	-
UDIO KOLONOSKOPIJA KOJE SU ZAKAZANE ≤ 31 DAN OD DOBIJANJA REZULTATA IFOB TESTA	57,3	90	>95

STOPA KOMPLETIRANIH KOLONOSKOPIJA	91,92	>90	>95
% OZBILJNIH KOMPLIKACIJA KOLONOSKOPIJE	0		0,3-0,5

B) Skrining raka grlića materice

Skrining raka grlića materice započeo je 18. jula 2016. godine u opštini Podgorica. Ciljnu grupu činile su žene, registrovane kod izabranih ginekologa uzrasta od 30 - 34 godine. Od 01. februara 2018. godine skrining se sprovodi na nacionalnom nivou, a od 01. februara 2019. godine ciljnu grupu čine žene koje su izvršile odabir i registraciju kod izabranog ginekologa i koje imaju između 30 i 42 godine starosti. Tokom 2020. godine ciljnu grupu za sprovođenje Nacionalnog programa skrininga raka grlića materice činile su žene koje su imale između 30 i 49 godine starosti.

Proglašenjem epidemije korona virusa Covid - 19, a radi suzbijanja širenja infekcije novim korona virusom i zaštite zdravlja stanovništva, 18. marta 2020. godine sve zdravstvene ustanove koje sprovode skrining raka grlića materice u Crnoj Gori obustavile su pozivanje osoba za učešće u programu ranog otkrivanja raka grlića materice shodno Naredbi za preduzimanje privremenih mjera za sprečavanje unošenja u zemlju, suzbijanje i sprečavanje prenošenja novog korona virusa (Službeni list Crne Gore, br. 42/20 od 08.05.2020. godine). To je u mjesecu martu 2020. godine značilo nastavak programa za sve žene koje su se odazvale i nalazile su se na nekom od koraka algoritma skrininga (analiza pristiglih HPV testova od strane zaposlenih u IJZCG, nastavljene su aktivnosti skrininga raka grlića materice u dijelu: uzorkovanja cervikalnog brisa LBC metodom kod HPV pozitivnih žena i bioptiranje grlića materice u domovima zdravlja, pregledom PAPA testova LBC metodom i bioptiranog materijala u Centru za patologiju Kliničkog centra Crne Gore (KCCG), dodatna dijagnostika osoba s patološkim rezultatima biopsije grlića materice te praćenje i liječenje već otkrivenih promjena. Od kada je počela pandemija Covid-19 u Crnoj Gori, od 18. marta 2020.godine, nije se sprovodio primarni program ranog otkrivanja raka grlića materice određivanjem visokorizičnih genotipova HPV u brisu grlića materice, jer je PCR aparat bio zauzet, zato što se na njemu radi analiza uzoraka na SARS-CoV-2.

Tokom mjeseca aprila 2020. nijesu se sprovodile aktivnosti vezane za skrining program. Uvođenjem privremenih mjera za funkcionisanje zdravstvenog sistema od 18. maja 2020. godine nastavljene su aktivnosti skrininga raka grlića materice u dijelu: uzorkovanja cervikalnog brisa LBC metodom kod HPV pozitivnih žena, kolposkopija i bioptiranje grlića materice u domovima zdravlja, pregledom PAPA testova LBC metodom i bioptiranog materijala u Centru za patologiju Kliničkog centra Crne Gore (KCCG). Sa skriningom raka grlića materice nastavilo se uz pridržavanje mjera u prevenciji prenošenja infekcija (dodatna dezinfekcija i čišćenje prostorija i opreme, lična zaštitna oprema za zaposlene i osobe, higijena i dezinfekcija ruku, održavanje odgovarajuće udaljenosti itd) osiguravajući sigurnost učesnica i zaposlenih. U prostor doma zdravlja je mogao ući ograničeni broj žena, kojima se na ulasku u prostor objekta mjerila temperatura, dezinfekovale ruke i koje su nosile zaštitnu ili medicinsku masku za lice.

Odlukom menadžmenta KCCG zbog pogoršanja epidemiološke situacije u Crnoj Gori izazvane virusom SARS-CoV-2, u dva navrata obustavljeni su ambulantni specijalistički i subspecijalistički pregledi u KCCG, i to 21.09 - 28.09.2020. godine (sedam dana) i 05.11 - 7.12.2020. godine (mjesec dana).

Indikatori procjene kvaliteta programa skrininga raka grlića materice

Indikator	Vrijednost	Prihvatljivo	Poželjno
Procenat obuhvata pozivima	15,06%	95%	>95%
Procenat odaziva na poziv	58,78%	>45%	>65%
Udio učesnica koje su obaviještene o rezultatu HPV testa	101,00%	>90%	100%
Udio učesnica koje su obaviještene o rezultatu HPV testa za ≤ 15 dana	72,97%	90%	>95%
Udio učesnica koje su obaviještene o rezultatu LBC testa	86,47%	>90%	100%
Udio učesnica koje su obaviještene o rezultatu LBC testa za ≤ 15 dana	61,70%	90%	>95%
Udio žena kojima je izdat PH nalaz za ≤ 15 dana	51,67%	90%	>95%
Udio žena koje su obaviještene o PH nalazu za ≤ 15 dana	13,33%	90%	>95%

C) Skrining raka dojke

Program ranog otkrivanja raka dojke za žene iz opština Podgorica, Danilovgrad, Cetinje i Kolašin započeo je 23. decembra 2015. godine. Ciljna grupa su žene životne dobi od 50 - 69 godina, a ciklus skrininga traje dvije godine. Skrining test je mamografija na digitalnom mamografu koji je instaliran u prostorijama Klinike za onkologiju Kliničkog centra Crne Gore. Mamografija je rendgenski pregled dojki kojim se mogu otkriti promjene na dojci i do dvije godine ranije od pojave kliničkih simptoma (promjene na koži dojke, pojave iscjетка ili kvržice).

Sa ciljem unapređenja kvaliteta očitavanja snimaka, svaki mamografski snimak očitavaju dva radiologa zasebno koji u elektronskoj formi evidentiraju rezultate koji se prosljeđuju izabranim doktorima. Važno je napomenuti da se ni najsavremenijom digitalnom mamografijom ne može identifikovati 15-20% karcinoma dojke posebno kada se radi o dojkama sa gustom žljezdanom strukturom. U takvim slučajevima žene se upućuju na dodatna dijagnostička ispitivanja: ultrazvučno snimanje, ciljanu kompresiju (CK) sa uvećanjem, tomosintezu, CORE ili VAB biopsiju. U periodu od 01.01.2020. godine do 31.12.2020. godine tokom sprovođenja programa ranog otkrivanja raka dojke, procenat obuhvata ciljne populacije pozivima za učešće u programu iznosio je 17,49%, što je daleko ispod poželjne vrijednosti za posmatrani period. Zbog vanrednih okolnosti usljed epidemije korona virusa Covid - 19, usluge su znatno redukovane.

INDIKATORI PROCJENE KVALITETA PROGRAMA SKRININGA RAKA DOJKE

INDIKATOR	Vrijednost	Prihvatljivo	POŽELJNO
PROCENAT ŽENA KOJE SU POZVANE DA UČESTVUJU U SKRININGU	17,49%	>70%	>75%
PROCENAT ODAZIVA NA POZIV	96,63%	≥45%	>65%
PROCENAT ŽENA KOJE PROLAZE KROZ DODATNA SNIMANJA ZA VRIJEME SKRINING ISPITIVANJA KAKO BI SE DODATNO POJASNILA MAMOGRAFIJA	12,69%	<7%	<5%

Institut za javno zdravlje Crne Gore je zadužen za koordinaciju i praćenje rezultata sprovođenja skrining programa dok su za implementaciju zadužene zdravstvene ustanove na sva tri nivoa zdravstvene zaštite. Skrining testovi, bilo koja dodatna ispitivanja i/ili tretman organizovani u okviru programa su besplatni za učesnike programa.

6. OPERATIVNI CILJ 6 - Uključivanje zajednice

U cilju razvoja i unapređenja službi na nivou lokalnih samouprava koje bi se bavile kontrolom i prevencijom obolijevanja od hroničnih nezaraznih bolesti, kao i u cilju razvijanja sistema podrške lokalnim zajednicama, Akcionim planom za 2020.godinu bila je predviđena izrada Plana za uključivanje lokalnih zajednica u navedeno, što nije realizovano zbog već pomenutih okolnosti. Ideja ovih aktivnosti ogleda se u realizaciji manjih mjesnih aktivnosti sa zajedničkim akcijama koje imaju za cilj promociju zdravih stilova života.

III. AFIRMACIJA NAJBOLJIH REZULTATA TOKOM 2020.GODINE

- **Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva**

Tokom kalendarske 2020. Godine Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva sprovodio se na cijeloj teritoriji Crne Gore, obuhvatajući u 25 opština 18 domova zdravlja, Zdravstveni Centar Ministarstva unutrašnjih poslova (ZCMUP CG) i Zdravstveni centar bezbjedonosnih snaga Crne Gore (ZCBS CG).

U skladu sa preporukama Evropskog vodiča za obezbjeđivanje kvaliteta u sprovođenju skrininga i dijagnostiku kolorektalnog karcinoma (European Commission, 2010) trajanje jednog ciklusa skrininga je dvije godine. Pod ovim intervalom podrazumijeva se vrijeme nakon kojeg se osoba sa negativnim nalazom skrininga poziva da dođe na ponovno testiranje. Imajući u vidu da je program započeo 01. juna 2013. godine, počev od 01. juna 2015. godine

svakog mjeseca se na skrining pozivaju sve osobe koje u datom mjesecu navršavaju dvije godine od pristiglog negativnog rezultata skrining testa.

Ciljnu grupu za sprovođenje programa čine osobe oba pola, koje su izvršile odabir i registraciju kod izabranog doktora za odrasle i koje su tokom 2020. Godine imale između 50 i 74 godina starosti. U izvještajnom periodu 01.01 - 31.12.2020. godine u program skrininga kolorektalnog karcinoma (CRC) uključene su dvije grupe osoba, uključene prvi put i osobe koje ponavljaju testiranje. Ciljna populacija osme godine sprovođenja programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva obuhvata ukupno 38.052 osobe koje su tokom 2020. godine imale između 50 i 74 godina starosti, i to uključene u skrining po prvi put (35.836 osoba), i one kod kojih se test ponavlja kao dio narednog ciklusa ukupno 2.216 osoba, od kojih je iz ZCBS CG i ZCMUP CG učestvovalo ukupno 345 osoba.

- **Program ranog otkrivanja raka dojke**

U skladu sa preporukama evropskog vodiča (European guidelines for quality assurance in breast cancer screening and diagnosis Forth Edition, EU 2006) ukoliko je primarni skrining test mamografija, trajanje jednog ciklusa skrining programa iznosi dvije godine. Ciklus skrining programa podrazumijeva vrijeme nakon kojeg se osoba sa negativnim rezultatom skrining testa poziva na ponovno testiranje. Imajući u vidu da je program započeo 23.12.2015. godine, počev od 23.12.2017. godine zdravstveni radnici su svakog mjeseca pozivali na ponovnu mamografiju sve žene koje u datom mjesecu navršavaju dvije godine od pristiglog negativnog rezultata skrining testa.

U periodu od 01.01 - 31.12.2020. godine ciljnu grupu za sprovođenje programa činila je grupa od 24.769 žena, koje su izvršile odabir i registraciju kod izabranog doktora za odrasle (ID) i koje su u 2020. godini imale između 50 i 69 godina starosti, u opštinama Cetinje, Danilovgrad, Kolašin i Podgorica. Žene koje su pozvane u trećoj fazi nastavile su da se odazivaju i u periodu kalendarske 2020. godine.

U četvrtoj fazi bile su dvije grupe žena: uključene u skrining po prvi put (19.036 žena) i žene kod kojih se test ponavlja prvi put (4.778 žena) i 955 žena kod kojih se test ponavlja drugi put, ukupno 24.769. Od 15.01.2020. godine (faza IV) formirana je grupa žena od 50 - 69 godina starosti u kojoj su žene uključene prvi put (19.036).

- **Program ranog otkrivanja raka grlića materice**

Program ranog otkrivanja raka grlića materice (RGM) na cijeloj teritoriji Crne Gore obuhvatajući 25 opština u 18 domova zdravlja počeo se sprovoditi od 01.2.2018. godine. U skladu sa preporukama evropskog vodiča (European guidelines for quality assurance in cervical cancer screening Second Edition Supplements, EU 2015) i vodiča Svjetske zdravstvene organizacije (Comprehensive cervical cancer control: A guide to essential practice – 2nd edition, 2014), ukoliko je primarni skrining test određivanje HPV u brisu grlića materice, trajanje jednog ciklusa skrininga je pet godina. Ciklus skrininga podrazumijeva vrijeme nakon kojeg se osoba sa negativnim nalazom skrining testa poziva na ponovno testiranje.

U periodu od 01.01 - 31.12.2020. godine ciljnu grupu za sprovođenje Nacionalnog programa skrininga raka grlića materice činile su žene koje su izvršile odabir i registraciju kod izabranog ljekara za žene (ginekologa) i koje su tokom 2020. godine imale između 30 i 49 godine starosti. Tokom 2020. godine u program skrininga raka grlića materice su uključene dvije grupe žena na nacionalnom nivou: uključene u skrining po prvi put (52.283 žene) i one kod kojih se test ponavlja (907 žena) jer je rezultat testa bio „Negativan koji treba ponoviti nakon 12 mjeseci, Ukupna ciljna populacija je samim tim obuhvatala 53.190 žena.

- **Pozivi na skrininge**

U periodu 01.01.-31.12.2020. godine tokom treće godine sprovođenja Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka grlića materice, procenat obuhvata ciljne populacije pozivima za učešće u programu je iznosio 15,06%, što je daleko ispod poželjne vrijednosti za posmatrani period.

Očekivani plan da procenat obuhvata pozivima, za dvanaest mjeseci bude $\geq 95\%$ (prihvatljiva vrijednost) i da svaka učesnica iz ciljne grupe bude pozvana, informisana i testirana u programu skrininga tokom godinu dana zbog vanrednih okolnosti usljed epidemije korona virusa Covid - 19, nije mogao biti ispunjen. U periodu 01.01 - 18.03.2020. godine do proglašenja pandemije Covid - 19, pozvano je ukupno 7.546 (14,19%). Pozivu za učešće u skriningu odazvalo se 4.615 ili 61,16% pozvanih učesnica programa (poželjna vrijednost $\geq 65\%$, prihvatljiva vrijednost $\geq 45\%$ - 65%), što je iznad prihvatljive vrijednosti.

Do proglašenja epidemije korona virusa Covid – 19 pozvano je 94,20% žena iz grupe, odazvalo se 98,00% i kod 99,82% žena uzorkovan je bris grlića materice na hrHPV u odnosu na cijelu godinu. U periodu od proglašenja epidemije Covid - 19, i to od 19.03 -31.12.2020. godine pozvano je ukupno 465 žena što čini 5,80% od ukupnog broja pozvanih tokom cijele 2020. Odazvale su se 94 žene (2,00%). U isto vrijeme uzorkovano je 8 (0,19%) briseva na HPV.

U periodu 01.01 - 31.12.2020. godine pozivu za učešće u skriningu odazvalo se ukupno 4.709 (58,78%) pozvanih učesnica što je u okviru poželjne vrijednosti indikatora procjene kvaliteta programa. Visoka vrijednost ovog indikatora ukazuje da je program među učesnicama uspješno prihvaćen, adekvatno promovisan te da pozvane žene vrlo rado prihvataju i učestvuju u programu. Imajući u vidu niske procenat pozvanih, pomenute ranije, kompletan obuhvat skrining programom odnosno udio cijele ciljne grupe koji se odazvao na učešće u programu je iznosio 8,85% ili 4.709 osiguranica.

Od kada je počela epidemija Covid-19 u Crnoj Gori, 18. marta 2020, primarni program ranog otkrivanja raka grlića materice određivanjem visokorizičnih genotipova HPV u brisu grlića materice se ne sprovodi, jer je PCR aparat zauzet, zato što se na njemu radi analiza uzoraka na SARS-CoV-2. Sve ostale usluge u SRGM su znatno redukovane.

Na nivou Crne Gore, u izvještajnom periodu dostavljeno je 4.480 rezultata, ali je 4.525 (101,00%) žena obaviješteno o rezultatima HPV testiranja koji su pristigli krajem 2019.

godine, što govori da su sve učesnice obaviještene o rezultatima HPV testiranja. Ukupan broj žena koje su obaviještene o HPV nalazu ima poželjnu vrijednost.

Indikatori procjene kvaliteta programa skrininga raka grlića materice

Indikator	Vrijednost	Prihvatljivo	Poželjno
Procenat obuhvata pozivima	15,06%	95%	>95%
Procenat odaziva na poziv	58,78%	>45%	>65%
Udio učesnica koje su obaviještene o rezultatu HPV testa	101,00%	>90%	100%
Udio učesnica koje su obaviještene o rezultatu HPV testa za ≤ 15 dana	72,97%	90%	>95%
Udio učesnica koje su obaviještene o rezultatu LBC testa	86,47%	>90%	100%
Udio učesnica koje su obaviještene o rezultatu LBC testa za ≤ 15 dana	61,70%	90%	>95%
Udio žena kojima je izdat PH nalaz za ≤ 15 dana	51,67%	90%	>95%
Udio žena koje su obaviještene o PH nalazu za ≤ 15 dana	13,33%	90%	>95%

IV. IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI AKCIONOG PLANA ZA 2020. GODINU

Operativni cilj 1: Upravljanje i nadzor, monitoring i evaluacija										
Indikator učinka 1.		Ne postoji tijelo za praćenje realizacije Programa			Osnovana kancelarija			Program se realizuje po planu predviđenih aktivnosti		
Indikator učinka 2		Ne postoje sveobuhvatni ažurirani podaci o prevalenciji faktora rizika za nezarazne bolesti			Sprovedeno istraživanje o stanju zdravlja stanovništva Crn eGore			Izrađen izvještaj o rezultatima istraživanja		
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata	Institucija	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije indikatora rezultata 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
1.1. Osnivanje Komisije za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori do izmjene sistematizacije kojom će se formirati Nacionalna kancelarija ili Direkcija za kontrolu i prevenciju	Formirana Komisija za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori Kancelarija/ Direkcija osnovana	Ministarstvo zdravlja	III kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Nerealizovano	III - IV kvartal 2021.	4000€	0€	Redovna budžetska sredstva	Predlog da se Kancelarija transformiše u Komisiju za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori dok se ne stvore uslovi za izmjenu sistematizacije i formiranje posebnog odjeljenja/direkcije/kancelarije u MZ

nezaraznih bolesti u Ministarstvu zdravlja										
1.2. Jačanje kadrovskih kapaciteta Ministarstva zdravlja i Instituta za javno zdravlje Crne Gore za javnozdravstveni odgovor na epidemiju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori	Broj edukovanih zaposlenih u MZ i IJZCG na poslovima prevencije i kontrole nezaraznih bolesti (internacionalni i nacionalni seminari)	Ministarstvo zdravlja	Kontinuirano 2019-2020	Kontinuirano 2019-2020	Realizovano S obzirom da je 2020.godine bilo dostupno dosta obuka u online formatu zbog globalne pandemije korona virusa Covid-19, nemamo precizan podatak o ukupnom broju edukacija	Kontinuirano u 2021.godini	5000€	Nema podataka	Redovna budžetska sredstva	Nastaviti sa edukacijama zaposlenih i u narednom periodu
1.3. Evaluacija Programa i akcionog plana za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti za period 2019-2020. godine	Izrađen Evaluacioni izvještaj	Ministarstvo zdravlja	III kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Nerealizovano	IV kvartal 2021.	0€	0€	Redovna budžetska sredstva	Potrebno sprovesti ovu aktivnost u roku
1.4. Izrada Akcionog plana za realizaciju Programa za prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti za 2021.godinu	Usvojen Akcioni plan	Ministarstvo zdravlja <u>Partner:</u> Institut za javno zdravlje	IV kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Aktivnost u toku	II kvartal 2021.	0€	0€	Redovna budžetska sredstva	Za II kvartal 2021.godine Programom rada Vlade CG za 2021.godinu predviđena je izrada Akcionog plana za 2021.godine Programa za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti za period

										2019 – 2021.godine
1.5. Nacionalno istraživanje o stanju zdravlja stanovništva Crne Gore sa fokusom na faktore rizika za nezarazne bolesti	Izrađen izvještaj o rezultatima sprovedenog istraživanja	Ministarstvo zdravlja <u>Partner:</u> Institut za javno zdravlje	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Nerealizovano jer su sva sredstva preusmjerena na suzbijanje epidemije korona virusa Covid - 19	IV kvartal 2021. Aktivnost odložena zbog sveukupne epidemijske i finansijske situacije	150.000€	0€	Redovna budžetska sredstva	Sprovesti istraživanje u narednom periodu
1.6. Unapređenje funkcionisanja nacionalnih populacionih registara za najvažnije nezarazne bolesti (registri za: rak, akutni koronarni sindrom, cerebrovaskularne bolesti i šećernu bolest)	Objavljeni godišnji Izvještaji iz pojedinačnih registara prema planu izvještavanja	Institut za javno zdravlje <u>Partneri:</u> Zdravstvene ustanove	Kontinuirano 2019-2020.	Kontinuirano 2019-2020.	Aktivnost u toku Izvještaji iz registara su u fazi izrade	Kontinuirano u 2021.	2.500€	Nije dostupan podatak	Redovna budžetska sredstva	Nastaviti sa unapređivanjem funkcionisanja registara
1.7. Uspostavljanje nacionalnih registara za: traumatizme, psihoze i hronične plućne bolesti	Uspostavljen registar za traumatizam Uspostavljen registar za psihoze Uspostavljen registar za hronične plućne bolesti	Ministarstvo zdravlja <u>Partner:</u> Institut za javno zdravlje		IV kvartal 2020.	Aktivnost u toku Registar za traumatizme i Registar za psihoze su u uspostavljanju (izrađen je protokol i obrazac prijave koji su u fazi izmjene); Registar za	IV kvartal 2021.	2.500€	Nije dostupan podatak	Redovna budžetska sredstva	Potrebno sprovesti ovu aktivnost u roku

					hronične plućne bolesti nije uspostavljen.					
1.8. Izrada projektnog plana istraživanja procjene oralnog zdravlje	Izrađen nacionalni projektni plan istraživanja	Institut za javno zdravlje	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Aktivnost u toku Izdružuje se Projektni plan	Kontinuirano u 2021.	2100€	Sredstva nijesu utrošena	Redovna budžetska sredstva	Potrebno sprovesti ovu aktivnost u roku
1.9. Sprovedenje istraživanja procjene stanja oralnog zdravlja djece u skladu sa metodologijom SZO	Sprovedeno istraživanje i urađen izvještaj istraživanja	Institut za javno zdravlje		IV kvartal 2020.	Nerealizovano	IV kvartal 2021. Aktivnost odložena zbog sveukupne epidemijske i finansijske situacije	26700€	Sredstva nijesu utrošena	Redovna budžetska sredstva	Potrebno sprovesti ovu aktivnost u roku
Operativni cilj 2: Zastupanje za zdravlje										
Indikator učinka 1		<i>Javnost neupoznata sa aktivnosti iz Programa za prevenciju i kontrolu nezaznih bolesti</i>			<i>Javnost upoznata sa aktivnosti iz Programa za prevenciju i kontrolu nezaznih bolesti</i>			<i>Stanovništvo upoznato sa nacionalni, regionalnim i globalnim aktivnostima u oblasti prevencije i kontrole nezaznih bolesti</i>		
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 2	Indikator rezultata	Institucija	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije indikatora rezultata 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja

2.1. Medijsko praćenje aktivnosti planiranih Programom	Broj pojavljivanja u medijima (pisanim, elektronskim, TV i radio- TV emisija, reklama, brošura, plakata)	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje <u>Partneri:</u> Mediji	Kontinuirano	Kontinuirano	Realizovano Bilo je 9 pojavljivanja u medijima u vezi skrining programa	Kontinuirano U 2021.	1.000€	Sredstva nijesu utrošena	Redovna budžetska sredstva	Nastaviti sa kontinuiranim sprovođenjem ove aktivnosti
2.2. Upoznavanje stanovništva sa nacionalnim, ali i međunarodnim akcijama na eliminaciji i/ili redukciji faktora rizika i upražnjavanju zdravih životnih stilova koji predstavljaju protektivne faktore za zdravlje	Broj pojavljivanja u medijima(pisanim,elektronskim, TV i radio- TV emisija,reklama, brošura, plakata)	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje <u>Partneri:</u> Mediji	Kontinuirano	Kontinuirano	Realizovano Mediji - 23 pojavljivanja Brošure, flajeri, poster - Zdravo se hranimo-1000 flajera; Šta izbjegavati u ishrani djece-1000 flajera; Značaj unosa joda kod dojilja-1000 flajera I 100 postera)	Kontinuirano u 2021.	1.000€	835,00€	Redovna budžetska sredstva	Nastaviti sa kontinuiranim sprovođenjem ove aktivnosti

2.3. Uspostaviti saradnju timova dječje i preventivne stomatologije sa drugim sektorima zdravstva, kroz obaveznu saradnju sa timovima izabranog doktora za djecu/pedijatrija i ginekolozima na primarnom nivou zdravstvene zaštite u cilju prevencije oralnih bolesti	Uspostavljena saradnja sa izabranim doktorima za djecu/pedijatrija i ginekolozima na primarnom nivou zdravstvene zaštite	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje	III kvartal 2020	IV kvartal 2020	Nerealizovano	IV kvartal 2021. Aktivnost odložena zbog sveukupne epidemijske i finansijske situacije	0€	0€	Redovna budžetska sredstva	Potrebno izraditi smjernice za promociju oralnog zdravlja i prevenciju oralnih bolesti, tj. karijesa uz obaveznu edukaciju pedijataru i ginekologu o značaju oralnog zdravlja majke i djeteta
2.4. Formirati radnu grupu za izradu smjernica za prevenciju i promocije oralnog zdravlja uzrasno i razvojno prilagođeni djetetu i kroz saradnju sa sektorom prosvjete, socijalnog staranja i dječje zaštite, osigurati povoljne uslove za očuvanje oralnog zdravlja djece uspostavljanjem navike dobre oralne higijene, zdrave	Uspostavljena saradnja sa Ministarstvom prosvjete, Ministarstvom rada i socijalnog staranja i drugih institucija socijalne i dječje zaštite Formirana radna grupa za izradu smjernica za prevenciju i promocije oralnog zdravlja uzrasno i razvojno prilagođenog djetetu	Institut za javno zdravlje Ministarstvo zdravlja Ministarstvo prosvjete Ministarstvo rada i socijalnog staranja	III kvartal 2020	IV kvartal 2020	Nerealizovano	IV kvartal 2021. Aktivnost odložena zbog sveukupne epidemijske i finansijske situacije	19800,00€	0€	Redovna budžetska sredstva	Realizovati ovu aktivnost u narednom periodu

ishrane i redovnih pregleda kod stomatologa										
Operativni cilj 3: Zakonska regulativa i finansiranje – Fiskalne politike										
Indikator učinka 1		<i>Neophodna analiza trenutne zakonske regulative</i>			<i>Urađena analiza</i>			<i>Dati predlozi za izmjenu i dopunu zakonske regulative u ovoj oblasti</i>		
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 3	Indikator rezultata	Institucija	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije indikatora rezultata	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja

3.1. Sprovedenje adekvatne politike u cilju ograničenja reklamiranja proizvode koji predstavljaju rizik po zdravlje (duvan, alkohol, gazirana pića i drugi proizvodi čija upotreba može štetiti zdravlju)	Smanjen broj reklama proizvode koji predstavljaju rizik po zdravlje Usaglašeni zakonski akti u ovoj oblasti	Ministarstvo zdravlja <u>Partneri:</u> Uprava za inspeksijske poslove	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Realizacija u toku Zbog epidemije korona virusa Covid - 19 veliki broj inspektora preusmjeren na kontrolu poštovanja donijetih mjera shodno Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti	IV kvartal 2021.	0€	0€	Redovna budžetska sredstva	Sprovesti ovu aktivnost kontinuirano Povećati broj inspektora na terenu
3.2. Mjere politike za smanjenje trans-masti u hrani	Implementirane mjere politike	Ministarstvo zdravlja <u>Partneri:</u> Institut za javno zdravlje	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Nerealizovano Ove mjere politike se regulišu na nivou Evropske unije (Uredba Evropske komisije br.2019/649 od 24.4.2019.godine)	IV kvartal 2021.	0€	0€	Redovna budžetska sredstva	Pratiti ovu oblast na nivou Evropske unije
Operativni cilj 4: Promocija zdravlja – eliminacija ili smanjenje izloženosti bihejvioralnim faktorima rizika										
Indikator učinka 1	<i>Nepostojanje jedinstvenog praćenja aktivnosti iz različitih dokumenata čiji je zajednički cilj prevencija bihejvioralnih faktora rizika</i>			<i>Uspostavljanje koordinacije</i>			<i>Koordinisano sprovođenje mjera i aktivnosti iz oblasti prevencije faktora rizika</i>			

Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 4	Indikator rezultata	Institucija	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije indikatora rezultata 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
4.1.Sprovedenje mjera iz Programa za smanjenje prekomjernog unosa soli hranom	Sprovedene aktivnosti predviđene Programom	Ministarstvo zdravlja Institut za javno zdravlje	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Realizacija u toku Urađeno istraživanje jodnog unosa kod djece	IV kvartal 2021.	10,000€	Nije dostupan podatak	Redovna budžetska sredstva Donacije SZO	Nastaviti sa realizacijom ove aktivnosti

4.2. Unapređenje rada Centara za prevenciju pri domovima zdravlja	Broj pruženih usluga	Ministarstvo zdravlja Institut za javno zdravlje Domovi zdravlja	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Realizovano U Savjetovalištim za: reproduktivno zdravlje, mlade i dijabetes pruženo ukupno 11.231 usluga (grupni i individualni rad – polaznici)	Kontinuirano sprovesti i u 2021.	0€	0€	Redovna budžetska sredstva	Nastaviti i u narednom periodu sa realizacijom ove aktivnosti
4.3. Saradnja sa komisijama koje prate akcione planove iz oblasti prevencije i kontrole pušenja, štetne upotrebe alkohola, nezdrave ishrane i dr.	Broj održanih zajedničkih sastanaka	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje Crne Gore	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Nerealizovano zbog uticaja epidemije korona virusa Covid – 19 u Crnoj Gori	IV kvartal 2021. Aktivnost odložena zbog sveukupne epidemijske i finansijske situacije	0€	0€	Redovna budžetska sredstva	Realizovati ovu aktivnost u narednom periodu
Operativni cilj 5: Rano otkrivanje i adekvatno efektivno liječenje										
Indikator učinka 1	<i>Nepostojanje adekvatnih kapaciteta za procjenu i upravljanje kardiometaboličkim rizikom na nivou PZZ</i>		<i>Izrađene smjernice</i>			<i>Edukovan kadar</i>				
Indikator učinka 2	<i>Nedovoljna sredstva za kontinuirano sprovođenje i unapređenje skrininga</i>		<i>Odvojena dodatna sredstva za edukaciju kadra i unapređenje skrininga</i>			<i>Unaprijeđeni programi skrininga i edukovan kadar koji ga sprovodi</i>				

		programa raka								
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 5	Indikator rezultata	Institucija	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije indikatora rezultata 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
5.1. Izrada smjernica za procjenu i upravljanje kardiometaboličkim rizikom	Usvojene smjernice za procjenu i upravljanje kardiometaboličkim rizikom	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje Medicinski fakultet, KCCG	I kvartal 2020.	II kvartal 2020.	Nerealizovano	IV kvartal 2021. Aktivnost odložena zbog sveukupne epidemijske i finansijske situacije	0€	0€	Redovna budžetska sredstva	Potrebno je formirati radnu grupu u kojoj će biti imenovani predstavnici navedenih institucija
5.2. Jačanje kapaciteta primarne zdravstvene zaštite za procjenu i upravljanje kardiometaboličkim rizikom- edukacija pružaoca zdravstvene zaštite u PZZ	Broj obučanih ID za procjenu i upravljanje kardiometaboličkim rizikom	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje Domovi zdravlja	III kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Nerealizovano	IV kvartal 2021. Aktivnost odložena zbog sveukupne epidemijske i finansijske situacije	0€	0€	Redovna budžetska sredstva	Obučiti kadar u narednom periodu

5.3. Implementacija programa za rano otkrivanje raka kolorektuma, raka dojke i raka grlića materice	<p>Skriningom raka kolorektuma obuhvaćena ciljna populacija 50-74 godina starosti u svim opštinama u Crnoj Gori</p> <p>Skrining raka dojke se sprovodi i u sjevernom i južnom regionu Crne Gore u populaciji žena starosne dobi 50-69</p> <p>Skrining raka grlića materice se sprovodi u svim opštinama u Crnoj Gori u populaciji žena starosne dobi 30-49</p>	Zdravstvene ustanove <u>Partner</u> Institut za javno zdravlje	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Realizovano	Kontinuirano sprovesti i u 2021.	1.500.000,00€	136,961,00€	Redovna budžetska sredstva	Nastaviti sa sprovođenjem ove aktivnosti
5.4. Izrada Programa za prevenciju i kontrolu kardiovaskularnih bolesti	Usvojen program za prevenciju i kontrolu kardiovaskularnih bolesti	Ministarstvo zdravlja	I kvartal 2020.	I kvartal 2020.	Nerealizovano	IV kvartal 2021. Aktivnost odložena zbog sveukupne epidemijske i finansijske situacije	5000€	0€	Redovna budžetska sredstva	U narednom periodu početi sa realizacijom ove aktivnosti
5.5. Izrada Kliničkih protokola za liječenje i rehabilitaciju najrosprestrenjenijih nezaraznih bolesti	Usvojeni protokoli za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti	Ministarstvo zdravlja	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Nerealizovano	IV kvartal 2021. Aktivnost odložena zbog sveukupne epidemijske i finansijske situacije	0€	0€	Redovna budžetska sredstva	U narednom periodu početi sa realizacijom ove aktivnosti

5.6. Formirati radnu grupu za izradu obrazaca godišnjih izvještaja za sakupljanje, obradu i analizu podataka o stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti i izvještavanje	Formirana radna grupa za izradu obrazaca godišnjih izvještaja za sakupljanje, obradu i analizu podataka	Institut za javno zdravlje	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Realizacija u toku Odrađena radna verzija obrazaca	IV kvartal 2021.	0€	0€	Redovna budžetska sredstva	Završiti ovu aktivnost Usvojene obrasce zakonski verifikovati kako bi bili obavezni za sve pružaoce stomatoloških usluga
Operativni cilj 6: Uključivanje zajednice										
Indikator učinka 1		Nepostojanje plana uključivanja lokalnih zajednica u prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti			Usvojen Plan			Broj uključenih lokalnih samouprava		
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 6	Indikator rezultata	Institucija	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije indikatora rezultata 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja

6.1. Izrada plana za uključivanje lokalnih zajednica u aktivnosti za prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti	Izrađen Plan Broj održanih sastanaka sa lokalnim samoupravama	Institut za javno zdravlje <u>Partneri</u> Lokalne samouprave	I kvartal 2020.	IV kvartal 2020.	Nerealizovano Nije izvršena aktivnost zbog pomenutih ograničenja uslovljenih preventivnim mjerama širenja pandemije, kao i preraspodjele ljudskih resursa iz istih razloga.	IV kvartal 2021.	10.000€	0€	Redovna budžetska sredstva	Započeti ovu aktivnost u narednom periodu kad se steknu uslovi njenu realizaciju.
---	--	---	-----------------	------------------	--	------------------	---------	----	----------------------------	---

Status realizacije: Aktivnost realizovana ■

Aktivnost u toku ■

Nerealizovana aktivnost ■

V. PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA PROGRAMA

U cilju prevazilaženja izazova i prepreka u implementaciji aktivnosti predviđenih Akcionim planom, ali i postizanja maksimuma kvaliteta rezultata, izdvojio se set preporuka u odnosu na sve oblasti definisane ovim strateškim dokumentom:

- Implementacijom strateškog dokumenta i postignutim rezultatima kroz aktivnosti koje su odrađene u prethodnom dvogodišnjem periodu može se zaključiti da je tokom 2019.godine ostvaren uticaj na prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti, kao i da su stvoreni preduslovi da se uspostave i sprovedu adekvatni mehanizmi monitoringa i evaluacije. Realizacijom planiranih aktivnosti trebalo je da se postigne željeni nivo prevencije i kontrole nezaraznih bolesti. Međutim, u 2020.godini je došlo do zastoja u sprovođenju željenih aktivnosti usljed epidemije korona virusa Covid - 19, o čemu je već i bilo riječi u izvještaju, tako da sve buduće aktivnosti treba uskladiti sa novonastalom situacijom izazvanom epidemijom.
- Naime, kako bi se uticalo na prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti važno je poboljšati razumijevanje i odgovornost drugih sektora, zaduženih za edukaciju medicinskog kadra, koji su podrška, a s fokusom na dostupnost zdravstvene zaštite i prilagoditi se novonastalim okolnostima izazvanih epidemijom.
- Takođe, potrebno je nastaviti snaženje i/ili razvoj i unapređenje službi koje postoje ili su nedostajuće. Pored povećanja broja zaposlenih, treba uspostaviti i mrežu stručnjaka u ovoj oblasti, koji bi kasnije kroz dodatne obuke nadogradili znanja, te osnovati prvo Komisiju, a onda i Kancelariju / Direkciju za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti pri Ministarstvu zdravlja.
- Realizacijom planiranih aktivnosti treba da se postigne željeni nivo prevencije i kontrole nezaraznih bolesti. S obzirom na novu metodologiju, potrebno je u budućem periodu planirati finansijska sredstva za realizaciju svake aktivnosti pojedinačno, kao i imati presjek utrošenih sredstava. Kontinuiranom analizom situacije u oblasti koja se odnose na prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti.
- Opcija za rešavanje gore navedenih problema i ispunjavanje ciljeva, jeste puna i ostvarljiva implementacija aktivnosti koje su predviđene Akcionim planom u rokovima koji su planirani.
- U cilju smanjenja obolijevanja i umiranja u Crnoj Gori od nezaraznih bolesti, neophodno je nastaviti sa usvajanjem i implementacijom svih strateških, programskih i planskih dokumenta koja se odnose na prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti, jer samom prevencijom smanjuje se i opterećenje na budžet i umanjuju sredstva koja se izdvajaju za ove bolesti.

**Program za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori
za period 2019 - 2021. godine**

* * *

Akcioni plan za 2021. godinu

Akcioni plan za 2021. godinu u okviru Programa za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti je isti kao Akcioni plan za 2020. godinu. Ministarstvo zdravlja, u dogovoru sa Institutom za javno zdravlje i drugim zdravstvenim ustanovama, nije planiralo nove reformske aktivnosti jer nije prepoznalo potrebu za fokusiranjem na nove prioritetne ciljeve u ovom momentu, koji bi bili finansijski održivi, a koji bi omogućili ravnomjerniju razvijenost postojećih službi i servisa u državi. Dalje, u 2020. godini, koja je u najvećoj mjeri protekla u borbi protiv epidemije korona virusa u Crnoj Gori, većina planiranih aktivnosti nije realizovana, a neke aktivnosti su tek započete, shodno tome nije realno planirati nove aktivnosti za 2021. godinu, već je potrebno nerealizovane i djelimično realizovane aktivnosti prenijeti u Akcioni plan za 2021. godinu. Uzimajući u obzir i to da se Akcioni plan za 2021.godinu donosi u drugom kvartalu 2021.godine, te da je prvi dio godine na izmaku, imali smo još jednu otežavajuću okolnost u osmišljavanju novih reformskih aktivnosti za 2021. godinu, zbog čega je, između ostalog, i odlučeno da aktivnosti u 2021. godini budu iste kao u prethodnoj godini.

1. AKCIONI PLAN

Operativni cilj 1:		Upravljanje i nadzor, monitoring i evaluacija				
Indikator učinka a)		<i>Ne postoji tijelo za praćenje realizacije Programa</i>		<i>Osnovana kancelarija</i>		<i>Program se realizuje po planu predviđenih aktivnosti</i>
Indikator učinka b)		<i>Ne postoje sveobuhvatni ažurirani podaci o prevalenciji faktora rizika za nezarazne bolesti</i>		<i>Sprovedeno istraživanje o stanju zdravlja stanovništva Crne Gore</i>		<i>Izrađen izvještaj o rezultatima istraživanja</i>
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
1.1 Osnivanje Komisije za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori do izmjene Akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta kojom će se formirati Nacionalna kancelarija ili Direkcija za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti u Ministarstvu zdravlja	Komisija osnovana	Ministarstvo zdravlja	III kvartal 2021	IV kvartal 2021	0€	Redovna budžetska sredstva
1.2. Jačanje kadrovskih kapaciteta Ministarstva zdravlja i Instituta za javno zdravlje Crne Gore za javnozdravstveni odgovor na epidemiju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori	Broj edukovanih zaposlenih u MZ i IJZCG na poslovima prevencije i kontrole nezaraznih bolesti (internacionalni i nacionalni seminari)	Ministarstvo zdravlja	Kontinuirano u 2021.	Kontinuirano u 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva
1.3. Evaluacija Programa i akcionog plana za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti za period 2019-2021. godine	Izrađen Evaluacioni izvještaj	Ministarstvo zdravlja	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021	0 €	Redovna budžetska sredstva
1.4. Izrada Akcionog plana za realizaciju Programa za prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti za period 2019 - 2021. godine, za 2021. godinu	Usvojen Akcioni plan	Ministarstvo zdravlja Partner: Institut za javno zdravlje	II kvartal 2021.	II kvartal 2021	0 €	Redovna budžetska sredstva
1.5. Nacionalno istraživanje o stanju zdravlja stanovništva Crne Gore sa fokusom na faktore rizika za nezarazne bolesti	Izrađen izvještaj o rezultatima sprovedenog istraživanja	Ministarstvo zdravlja Partner: Institut za javno zdravlje	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva
1.6. Unaprjeđenje funkcionisanja nacionalnih populacionih registara za najvažnije nezarazne bolesti (registri za: rak, akutni koronarni sindrom, cerebrovaskularne bolesti i šećernu bolest)	Objavljeni godišnji Izvještaji iz pojedinačnih registara prema planu izvještavanja	Institut za javno zdravlje Partneri: Zdravstvene ustanove	kontinuirano	kontinuirano	0€	Redovna budžetska sredstva

1.7. Uspostavljanje nacionalnih registara za: traumatizme, psihoze i hronične plućne bolesti	Uspostavljen registar za traumatizam Uspostavljen registar za psihoze Uspostavljen registar za hronične plućne bolesti	Ministarstvo zdravlja Partner: Institut za javno zdravlje	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva
1.8. Izrada projektnog plana istraživanja procjene oralnog zdravlja	Izrađen nacionalni projektni plan istraživanja	Institut za javno zdravlje	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva
1.9. Sprovođenje istraživanja procjene stanja oralnog zdravlja djece u skladu sa metodologijom SZO	Sprovedeno istraživanje i urađen izvještaj istraživanja	Institut za javno zdravlje	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva
Operativni cilj 2:		Zastupanje za zdravlje				
Indikator učinka a)		<i>Javnost neupoznata sa aktivnosti iz Programa za prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti</i>		<i>Javnost upoznata sa aktivnosti iz Programa za prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti</i>		<i>Stanovništvo upoznato sa nacionalni, regionalnim i globalnim aktivnostima u oblasti prevencije i kontrole nezaraznih bolesti</i>
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 2	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
2.1. Medijsko praćenje aktivnosti planiranih Programom	Broj pojavljivanja u medijima (pisanim, elektronskim, TV i radio- TV emisija, reklama, brošura, plakata)	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje Partneri: Mediji	kontinuirano	kontinuirano	0€	Redovna sredstva
2.2. Upoznavanje stanovništva sa nacionalnim, ali i međunarodnim akcijama na eliminaciji i/ili redukciji faktora rizika i upražnjavanju zdravih životnih stilova koji predstavljaju protektivne faktore za zdravlje	Broj pojavljivanja u medijima (pisanim, elektronskim, TV i radio- TV emisija, reklama, brošura, plakata)	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje Partneri: Mediji	kontinuirano	kontinuirano	1000€	Redovna budžetska sredstva
2.3. Uspostaviti saradnju timova dječje i preventivne stomatologije sa drugim sektorima zdravstva, kroz obaveznu saradnju sa timovima izabranog doktora za djecu/pedijatrima i ginekolozima na primarnom nivou zdravstvene zaštite u cilju	Uspostavljena saradnja sa izabranim doktorima za djecu/pedijatrima i ginekolozima na primarnom nivou zdravstvene zaštite	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva

prevencije oralnih bolesti						
2.4. Formirati radnu grupu za izradu smjernica za prevenciju promocije oralnog zdravlja uzrasno i razvojno prilagođeni djetetu i kroz saradnju sa sektorom prosvjete, socijalnog staranja i dječje zaštite, osigurati povoljne uslove za očuvanje oralnog zdravlja djece uspostavljanjem navike dobre oralne higijene, zdrave ishrane i redovnih pregleda kod stomatologa	Uspostavljena saradnja sa Ministarstvom prosvjete, Ministarstvom rada i socijalnog staranja i drugih institucija socijalne i dječje zaštite Formirana radna grupa za izradu smjernica za prevenciju i promociju oralnog zdravlja prilagođenog uzrastu i razvojnom statusu djeteta	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta Ministarstvo finansija i socijalnog staranja	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva
Operativni cilj 3:		Zakonska regulativa i finansiranje - Fiskalne politike				
Indikator učinka a)		<i>Neophodna analiza trenutne zakonske regulative</i>		<i>Uradena analiza</i>		<i>Dati predlozi za izmjenu i dopunu zakonske regulative u ovoj oblasti</i>
Aktivnost koja utiče na 3	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
3.1 Sprovođenje adekvatne politike u cilju ograničenja reklamiranja proizvode koji predstavljaju rizik po zdravlje (duvan, alkohol, gazirana pića i drugi proizvodi čija upotreba može štetiti zdravlju)	Smanjen broj reklama proizvode koji predstavljaju rizik po zdravlje Usaglašeni zakonski akti u ovoj oblasti	Ministarstvo zdravlja, Uprava za inspeksijske poslove	I kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0 €	Redovna budžetska sredstva
3.2. Mjere politike za smanjenje trans-masti u hrani	Implementirane mjere politike	Ministarstvo zdravlja Partneri: Institut za javno zdravlje	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva
Operativni cilj 4:		Promocija zdravlja - eliminacija ili smanjenje izloženosti bihejvioralnim faktorima rizika				
Indikator učinka a)		<i>Nepostojanje jedinstvenog praćenja aktivnosti iz različitih dokumenata čiji je zajednički cilj prevencija bihejvioralnih faktora rizika</i>		<i>Uspostavljanje koordinacije</i>		<i>Koordinisano sprovođenje mjera i aktivnosti iz oblasti prevencije faktora rizika</i>

Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 4	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
4.1. Sprovođenje mjera iz Programa za smanjenje prekomjernog unosa soli hranom	Sprovedene aktivnosti predviđene Programom	Ministarstvo zdravlja Institut za javno zdravlje	I kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva
4.2. Unapređenje rada Centara za prevenciju pri domovima zdravlja	Broj pruženih usluga	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje Crne Gore, Domovi zdravlja	Kontinuirano u 2021.	Kontinuirano u 2021.	0 €	Redovna budžetska sredstva
4.3. Saradnja sa komisijama koje prate akcione planove iz oblasti prevencije i kontrole pušenja, štetne upotrebe alkohola, nezdrave ishrane i dr.	Broj održanih zajedničkih sastanaka	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje Crne Gore	I kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0 €	Redovna budžetska sredstva
Operativni cilj 5:		Rano otkrivanje i adekvatno efektivno liječenje				
Indikator učinka a)		<i>Nepostojanje adekvatnih kapaciteta za procjenu i upravljanje kardiometaboličkim rizikom na nivou PZZ</i>	<i>Izradene smjernice</i>		<i>Edukovan kadar</i>	
Indikator učinka b)		<i>Nedovoljna sredstva za kontinuirano sprovođenje i unapređenje skrining programa raka</i>	<i>Odvojena dodatna sredstva za edukaciju kadra i unapređenje skrininga</i>		<i>Unaprijedni programi skrininga i edukovan kadar koji ga sprovodi</i>	
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 5	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
5.1. Izrada smjernica za procjenu i upravljanje kardiometaboličkim rizikom	Usvojene smjernice za procjenu i upravljanje kardiometaboličkim rizikom	Ministarstvo Zdravlja, Institut za javno zdravlje, Medicinski fakultet, Klinički centar CG	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0 €	Redovna budžetska sredstva
5.2. Jačanje kapaciteta primarne zdravstvene zaštite za procjenu i upravljanje kardiometaboličkim rizikom - Edukacija pružaoća zdravstvene zaštite u PZZ	Broj obučeni ID za procjenu i upravljanje kardiometaboličkim rizikom	Ministarstvo Zdravlja, Institut za javno zdravlje, Domovi zdravlja	I kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0 €	Redovna budžetska sredstva
5.3. Implementacija programa za rano	Skriningom raka kolorektuma	Zdravstvene ustanove	I kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	400.000,00€	Redovna budžetska sredstva

otkrivanje raka kolorektuma, raka dojke i raka grlića materice	obuhvaćena ciljna populacija 50-74 godina starosti u svim opštinama u Crnoj Gori Skrining raka dojke se sprovodi i u sjevernom i južnom regionu Crne Gore u populaciji žena starosne dobi 50-69 Skrining raka grlića materice se sprovodi u svim opštinama u Crnoj Gori u populaciji žena starosne dobi 30-49	Partneri: Institut za javno zdravlje				
5.3 Izrada Programa za prevenciju i kontrolu kardiovaskularnih bolesti	Usvojen Program za prevenciju i kontrolu kardiovaskularnih bolesti	Ministarstvo zdravlja	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva
5.4 Izrada Kliničkih protokola za liječenje i rehabilitaciju najrospastrenjenijih nezaraznih bolesti	Usvojeni protokoli za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti	Ministarstvo zdravlja	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0 €	Redovna budžetska sredstva
5.5. Formiranje radne grupe za formiranje obrazaca godišnjih izvještaja za sakupljanje, obradu i analizu podataka o stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti i izvještavanje	Formirana radna grupa i obrasci za sakupljanje, obradu i analizu podataka	Institut za javno zdravlje	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva
Operativni cilj 6:		Uključivanje zajednice				
Indikator učinka a)		<i>Nepostojanje plana uključivanja lokalnih zajednica u prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti</i>		<i>Usvojen plan</i>		<i>Broj uključenih lokalnih samouprava</i>
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 6	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
6.1. Izrada plana za uključivanje lokalnih zajednica u aktivnosti za prevenciju i kontrolu nezaraznih bolesti	Izrađen plan Broj održanih sastanaka sa lokalnim samoupravama	Institut za javno zdravlje Partneri Lokalne samouprave	III kvartal 2021.	IV kvartal 2021.	0€	Redovna budžetska sredstva
Ukupan iznos za realizaciju aktivnosti		401.000,00€				